

Budapestre vonatkozó újságcikkek

Szerző:

Cím:

Pamélny Ervin

Dózsa szobra előtt

Magyar Nemzet, 1961. aug. 20.

Osztályozás

73

Dózsa György

"1961"

Személy

Helyszám

A PALOTA TÉREN, a királyi palota alatt, ahol hosszú évekig a tűzremlékmű lovait és fejnélküli »eltévedt lovasait« láttuk valamely ismeretlen cél felé ügetni, máttól kezdve Dózsa György monumentális alakja magaslik fel, Kiss István szobrászművész, hőséhez méltó, nagy kifejezőerejű, kitűnő alkotása. Az őszi nyárvég, hűvösödő alkonyatában elnézem a szobrot: Dózsa egyszerű eszközökkel megmintázott alakját, amint kardjára támaszkodva, kérlelhetetlenül és eltökélten néz szembe ellenségeivel és végzetével, és a mellékalakoknak Dózsa serege jellegzetes típusait megelevenítő figuráit, amelyek — bár mostani elhelyezésükben kissé távolesnek a főalaktól — mégis szerencsésen egészítik ki, még így is jól érzékeltetik a szoborcsoport nagyvonalú kompozícióját.

Szinte egyedül vagyok a téren, mikor alaposabban szemügyre veszem a szobrot és eltűnődöm történelmi során annak, akinek emlékét most, csaknem 450 évvel irtóztatás halála után népe megörökítette. Történelmi fordulót jelent ez — gondolom —, mert ez a szobor végül is egy hosszú, egyre megújuló elkeseredett küzdelem eldőlését szimbolizálja, örökérvényű pecsét annak a történelmi pernek az ítéletén, amely 1945 tavaszának emlékezetes napjaiban dőlt el Dózsa népe javára.

Mert Dózst — s erről ma sem szabad elfeledkeznünk — a magyar feudalizmus erői sok száz esztendőn keresztül legnagyobb ellenségüknek tekintették. Világosan kitűnik ez, ha csak vázlatosan is megtekintjük, hogyan alakult Dózsa és a parasztháború képe történetírásunkban. A feudális magyar történetírók között voltak eltérések, folytak közöttük éles viták, egyik részük gyalázhatta a Habsburgokat és a katolikusokat, más részük az erdélyieket és protestánsokat, vélekedhetek sokféleképpen egyes közjogi kérdéseket illetően, sőt, lehettek közöttük differenciák még abban is, hogy a parasztháború rémés a főurak vagy a köznemesség, Bakócz vagy

Mária királynő protestáns hajlandósága hozta-e az országra — abban azonban évszázadokig egy véleményen voltak, hogy Dózst és parasztnépét a magyar nemzet szinte mítikus ős ellenségeként mutatták be, »nyomorgóknak és főbenjáró bűnöket elkövetőknek, bűnös tetteik miatt földjükről elűzötteknek, kóborlóknak és fajtalanoknak, gyalázatosoknak és számkivetetteknek, akiknek már semmi reményük az életben, hacsak nem gonoszították, büntetteik révén« — amint ezt Katona István a XVIII. század végének papi történetírója régebbi források nyomán számunkra elmondta. S téved az, aki azt hiszi, hogy később a felvilágosodás, a feudalizmus váltsága vagy a polgári átalakulás hatása alatt a hivatalos történetírásnak ez a felfogása megváltozott. Nemcsak olyan jelentéktelen író, mint Bárány Ágoston — egyébként a Magyar Tudományos Akadémia tagja — írhatta Torontál megye történetében, hogy a parasztháború »második tájárjárás volt«, amelyet »nem ugyan tatár, hanem egy magyar zagyvalékból összeröfent csorda hajtott végre.«

UGYANILYEN SZEMLELET uralkodik még a XIX. század végének hivatalos történetírásában is, amiről a többi között ékes szólóan tanúskodnak Fraknói Vilmos munkái: ő Dózstával kapcsolatban a »haza teljes felforgatását célzó mozgalomról« ír és a magyar uralkodóosztályokat azzal rémíti meg, hogy Dózsa nemcsak a király elűzésének és az urak kiirtásának gondolatát melengette, hanem azt is, hogy »az országban a nép uralmát valósítja meg«. Egy másik történetíró, Torma Miklós, Márki első Dózsa-tanulmányát bírálva, élesen megrója a szerzőt felfogásáért, nyíltan elítéli Dózst, »mert célkitűzései a fegyveres semmivel nem bíróknak programja volt azok ellen, akiknek van valamijük.« A parasztháború historiográfiája mind a mai napig nincs részletesen feldolgozva (Székely György, a pesti egyetem professzorának a parasztháborúról szóló, csaknem kész monográfiája bizonyára még sok adatot fog ehhez is hozni), de a fenti idézetek — amelyhez hasonló még sokat lehetne bemutatni — világosan tanúsítják a magyar uralkodóosztályok engesztelhetetlen, 350 év távolán is átsütő gyűlöletét. És talán nem érdektelen ebben az összefüggésben még arra is utalni, hogy a legtöbb feudális-klerikális történetíró, a humanista Taurinustól Istvánffyig keresztül a múlt század végéig olyan részletesen adja elő Dózsa György kivégzésének szörnyű történetét, hogy lehetetlen nem gondolnunk arra; ennek az aprólékos előadása, újra és újra, bizonyos pedagógiai célzattal, elrettentés céljából történt.

Az ellenforradalmi korszak történetírása már ennél sokkal politikusabb eszközökkel harcolt Dózsa emléke ellen. A parasztháború kitörését ez a történetírás nem a parasztság helyzetének türehtelen voltával, hanem társadalmi hanyatlásával próbálta magyarázni. Egyes tanulmányokban szó esett a jószágos földesurakról is, »kiknek tekintélyes része nem törekedett jobbágyok kizsákmányolására, hanem hozzásegítette őket boldogulásukhoz.« Sőt, a negyvenes években tanúni lehettünk annak, hogy a szélsőjobbaldal is zászlajára írta Dózsa nevét: szociális demagógiájának hitelét ezzel akarta emelni.

DE HA NEM IS TUDJUK nyomon követni ma még a Dózsa-hagyományt, azt, hogy Dózsa emléke hogyan vált parasztságunk küzdelmeinek életető erejévé, annyi bizonyos, hogy a múlt század elejétől feltűnik a szépirodalomban és a történetírásban Dózsa másfajta, haladékos értékelésének vonala is. Kölcsey, Eötvös, Horváth Mihály megértéssel, sajnálattal közeledtek alakjához. Petőfi mondja ki először, hogy Dózsa »szellemét a tűz nem égeté meg«. És ettől kezdve Dózsa neve az elnyomott nép felszabadulásért folytatott küzdelmének szimbólumává válik: alakját haladó írók, művészek, Erkel, Jókai idézik, s a század végén Márki és Acsaý Ignác már elismerik történelmi nagyságát. Ady verseiben Dózsa György unokája szólal meg és a Tanácsköztársaság forradalmari ősükként tisztelik.

Dózsa György emléke nem halványodott el a fehérterror, az ellenforradalom éveiben sem. Juhász Gyula egyik versében a fehérterror korát bátran az 1514 utáni jobbágytörvények idejéhez hasonlítja. »Nagy uraknak vára fénylik. — Nagy kutyáknak szava hangos. — Kicsi kunyhók csöndje rémés, — Véres farsang tóra van most,« — írja. És a harmincas években Illyés Gyula verse, Derkovits Gyula metaszetei, Sárközi drámája hirdetik mindennél hangosabban, Dózsa alakjával, az ő népének igazát.

AMIT FRAKNÓI oly rettegve említett, 1945 után bekövetkezett: az országban a nép uralma valósult meg. Ekkor nyerte el tulajdonképpen Dózsa méltó helyét népünk történetében. Gergely Sándor trilógiája, Molnár Erik, Székely György történelmi munkái, Illyés nagy Dózsa-dramája mutatták meg, többek között, teljes valóságában a parasztháború vezérének nagyságát, Ennek ellenére irodalmunknak, történetírásunknak, képzőművészetünknek 1514-gyel kapcsolatban még nagy tartozásai vannak. Kiss István szobra ebből az adósságból sokat törlesztett.

Pamélny Ervin